

KICHIK YOSHDAGI TARBIYALANUVCHILARDA EKOLOGIK DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISHNING DIDAKTIK IMKONIYATLARINI SHAKLLANTIRISH.

*Suyunova Matluba Abdusaidovna,
Termiz davlat pedagogika instituti
Maktabgacha ta'limda tarbiyani tashkil
etish kafedrasi o'qituvchisi,*

Annotatsiya. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik dunyoqarashni shakllantirish bugungi kunda dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Chunki bolalikda qo'yilgan ekologik tarbiya poydevori kelajakda atrof-muhitga ongli munosabatni shakllantirishda asos bo'ladi. Bu borada didaktik vositalar va metodlar muhim rol o'ynaydi.

Kalit so'zlar va tushunchalar: ekologik dunyoqarash, maktabgacha ta'lim yoshi, atrof-muhit, ta'lim va tarbiya, tabiat, obyektlar, kuzatish, o'yin faoliyati, hissiy bilish, jamiyat.

Резюме. Формирование экологического мировоззрения у детей дошкольного возраста является одной из самых актуальных проблем современности. Ведь заложенные в детстве основы экологического воспитания послужат основой формирования осознанного отношения к окружающей среде в будущем. В этом отношении важную роль играют дидактические средства и методы.

Ключевые слова и понятия: экологическое мировоззрение, дошкольный возраст, окружающая среда, обучение и воспитание, природа, предметы, наблюдение, игровая деятельность, эмоциональное познание, социум.

THE FORMATION OF DIDACTIC OPPORTUNITIES FOR THE FORMATION OF AN ECOLOGICAL WORLDVIEW IN YOUNG ADULTS.

*Suyunova Matluba Abdusaidovna
Termez State Pedagogical Institute
Organization of education in preschool education
Department of education teacher,*

Annotation. The formation of an ecological worldview in preschool children is one of the pressing problems today. Because the foundation of Environmental Education laid in childhood is the basis for the formation of a conscious attitude to the environment in the future. Didactic tools and methods play an important role in this regard.

Keywords and concepts: ecological worldview, preschool age, environment, education and upbringing, nature, objects, observation, game activity, emotional cognition, society.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni tabiat bilan tanishtirish jarayonida tabiatga nisbatan ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lishni tarkib toptirishga katta e'tibor beriladi. Bolalar tabiat haqida juda bo'lmaganda ilk bilimlarni egallab olib, o'simliklarni o'stirish, hayvonlarni parvarish qilishning oddiy usullarini o'rganib, tabiatni kuzatish, uning go'zalliklarini ko'ra olishni bilib olgan taqdirdagina ularda tabiatga nisbatan mehr-muhabbat va g'amxo'rlik munosabatida bo'lishni tarbiyalash imkoniyati tug'iladi.

Didaktik vositalarning ahamiyati: Didaktik vositalar bolalarning ekologik bilimlarini egallashda, tabiat hodisalariga nisbatan qiziqishini oshirishda, ongli va barqaror munosabat shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bular quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Ko'rgazmali vositalar (rasmlar, maketlar, videotasmalar)
- Interaktiv o'yinlar (ekologik tematikadagi rolli o'yinlar)
- Didaktik o'yinlar (masalan, "Qaysi hayvon qayerda yashaydi?", "Toza yoki iflos?")
- Tabiiy materiallar bilan ish (barg, gul, tosh, urug'lar orqali tajribalar)

Ko'rgazmali vositalar — bu bolalarning ko'z bilan idrok etishiga asoslangan, real yoki sun'iy ravishda yaratilgan tasviriy, hajmli yoki harakatli vositalardir. Ular bolalarga mavzuni tezroq, aniqroq va esda qolarli shaklda tushunishga yordam beradi.

Ularning asosiy afzalliklari:

- E'tiborni tortadi va saqlab turadi
- Tushunishni osonlashtiradi
- Emotsional taassurot qoldiradi
- Amaliy tajriba olish imkonini beradi
- Bolalarda ekologik sezgirlikni kuchaytiradi

- Interaktiv o‘yinlar, ayniqsa ekologik tematikadagi rolli o‘yinlar, maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik tafakkur, tasavvur va mas’uliyat hissini rivojlantirishda juda katta ahamiyatga ega. Quyida bu turdagi o‘yinlar haqida batafsil ma’lumot beraman:

Rolli o‘yinlar — bu bolalar turli hayvonlar, o‘simliklar, tabiat hodisalari yoki insonlar (masalan, bog‘bon, ekolog, qo‘riqchi) rolida harakat qiladigan o‘yinlar bo‘lib, ular orqali bolalar muayyan mavzuni chuqurroq anglaydi va o‘ziga xos emotsional tajriba orttiradi.

Didaktik o‘yinlar: Mohiyati va vazifalari bolalarga ekologik tushunchalarni sodda va qiziqarli shaklda o‘rgatish, tabiatga nisbatan hurmat va g‘amxo‘rlik tuyg‘ularini shakllantirish, tahlil qilish, taqqoslash, tasniflash, qaror qabul qilish kabi fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Mashhur ekologik didaktik o‘yinlar namunasi:

1. “Qaysi hayvon qayerda yashaydi?”

Maqsad: hayvonlar yashash muhitini to‘g‘ri aniqlash

Vositalar: rasmlar (hayvonlar, o‘rmon, daryo, cho‘l, qutb)

O‘yin sharti: Har bir bola rasmni olib, uni kerakli yashash joyiga qo‘yadi

Natija: hayvonot olami haqida bilim va klassifikatsiya ko‘nikmasi shakllanadi

2. “Toza yoki iflos?”

Maqsad: ekologik tozalikka nisbatan munosabatni shakllantirish

Vositalar: rasmlar kartochkalar (iflos daryo, toza bog‘, axlat tashlangan o‘rmon, toza ko‘cha)

O‘yin sharti: bolalar rasmlarni ikki guruhga ajratadi – “toza” va “iflos”

Qo‘shimcha savol: “Nega bu joy iflos?”, “Uni qanday tozalash mumkin?”

3. “Tabiat – do‘stimiz”

Maqsad: tabiatga foydali va zararli harakatlarni ajratish

Vositalar: rasmlar kartochkalar (daraxt ekish, axlat tashlash, qushlarga don berish)

O‘yin sharti: Har bir bola o‘z kartasini ko‘rsatib, bu tabiat uchun foydali yoki zararli ekanini aytadi

Rivojlantiradi: axloqiy-psixologik sezuvchanlik

4. “Chiqindilarni ajratamiz”

Maqsad: chiqindilarni to‘g‘ri saralashni o‘rgatish

Vositalar: turli chiqindilar (qog‘oz, plastmassa, shisha) va tegishli qutilar (ko‘k, yashil, sariq)

Shart: Har bir bola chiqindini mos qutiga joylashtiradi

Yordam: ekologik madaniyatni shakllantirish

5. “Faslning tanib ol”

Maqsad: fasllarning tabiatga ta‘sirini anglash

Vositalar: fasllar va ularga xos belgilar (qor, barglar, gullar, qushlar)

Shart: Bola belgilar asosida qaysi fasl tasvirlanganini aytadi

Natija: mavsumiy o‘zgarishlarni tushunish, kuzatuvchanlikni rivojlantirish

Tabiiy materiallar bilan ish – bu maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik dunyoqarashni shakllantirishning juda muhim va samarali usullaridan biri. Bolalar bevosita tabiat bilan ishlash orqali uni his qiladi, anglaydi, qadrlaydi va unga nisbatan g‘amxo‘r bo‘lishga o‘rganadi.

Quyida tabiiy materiallar orqali ishlashning didaktik imkoniyatlari, mashg‘ulot shakllari va misollarini keltiraman:

1. Tabiiy materiallar bilan ishlashning maqsadi:

Bolalarga tabiatdagi obyektlarni bevosita ko‘rib, ushlab, his qilish imkoniyatini yaratish

Tabiatdagi xilma-xillikni o‘rganish (barglar, gullar, urug‘lar, toshlar)

Ekologik qadriyatlarni (asrash, tejash, qayta ishlash) singdirish

Kichik tajribalar orqali kuzatish, solishtirish, xulosa chiqarish ko‘nikmalarini rivojlantirish

2. Ishlatiladigan tabiiy materiallar:

Material	Foydalanish yo‘li
Barglar	Bargni bosma qilish, turlarni solishtirish, gerbariy
Gullar	Ranglarni ajratish, quritish, kompozitsiya yasash
Toshlar	Rang, shakl bo‘yicha tasniflash, san‘at asarlari qilish

Urug'lar Nihol chiqarish tajribasi, urug'ning tuzilishi

Shoxcha, po'stloq Tabiiy haykalchalar yaratish, tuyg'ular ifodasi

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik dunyoqarashni shakllantirish uchun didaktik imkoniyatlardan to'g'ri foydalanish muhim. Bu vositalar orqali bolalar tabiatni sevish, asrash va unga ongli munosabatda bo'lishga o'rganadilar. Bu esa ularning kelajakdagi ekologik madaniyatini shakllantirish uchun mustahkam asos bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 2020 yil 22 dekabrda 802-sonli qaroriga 1-ilova Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning Davlat Standarti.

2."O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablarini tasdiqlash haqida"gi O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha Ta'lim Vazirining buyrug'i. Ro'yxat raqami № 3032. 03.07.2018-y.

3. Физическое воспитание детей дошкольного возраста ГУ Холбоева Евразийский научный журнал, 462-464

4. Sh.M. Mirziyoyev-"Yangi O'zbekiston Strategiyasi"-Toshkent-2021. 4. Kayumova.N.M.-" Maktabgacha pedagogika." T.: TDPU -2013 y. O'quv qo'llanma.

5.Suyunova Matluba Abdusaidovna/ Maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik dunyoqarashni shakllantirish./ Научный фокус: 2023/9/7/8-11-betlar

6. Suyunova Matluba Abdusaidovna/ Maktabgacha yoshidagi bolalarda ekologik dunyoqarashni shakllantirishning psixologik-pedagogik jihatlarini./ Scientific Impulse. 2023/9/1. 425-429-B

7.Maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik dunyoqarashni shakllantirish muommolari. Suyunova Matluba Abdusaidovna. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры.2023-у, 63-69-b

8.Qobilov Sh. Ekologiya qonunchiligini buzganlik uchun yuridik javobgarlikni takomillashtirish muammolari. NDA, T, 2002, 22 bet